

2008 En hundreåring forteller

Hun går litt fremoverbøyd, slik en gjør det når en er på bærtur (nyper). Av og til strekker hun ryggen for å hvile musklaturen. Margit Rødde var sterk, hun hadde arbeidet hele livet, vant til å stå opp om morgenen og en liten bærtur var rene avslapningen. I dag blir folk omtrent sengeliggende etter en liten tur i Guds frie natur, hvis de i det hele tatt klarer å komme seg opp etter å ha sittet og sett på gamle filmer halve natta. Margit visste at det var om morgenen en gjorde dagen, og nå vandret hun i Tønsåsen en fin høstdag sist på 70-tallet. Tønsåsen, som ikke bare var et landemerke for lånkbyggen, et historisk sted - som et vaktårn mot omverden, men rett og slett Margits eget lille kongedømme. Dit opp trakk hun seg tilbake, slik som så mang en lånkbygg hadde gjort det gjennom generasjoner. Kanskje for å tenke og filosofere, kanskje for å få en bekreftelse på noe de allerede visste, nemlig at et vakrere sted enn heimbygda fantes ikke. Å sitte der oppe og se inn i solnedgangen i vest ga en indre ro.

Margit hadde gått i de samme fotsporene hundrevis av ganger. Hun mente å kjenne hver eneste stein og tue. Plutselig sklir hun, sparker vekk litt mose - vinner tilbake balansen, og skal til å gå videre. Men noe fanger hennes oppmerksomhet. Det var som steinflata under sa: "Hei, titt her". Margit syntes det var en slags figur i steinen. - Slik ble helleristningene i Tønsåsen oppdaget. Margit skrev seg på denne måten inn i historien.

Mine gode venner i Lånke historielag har sagt til meg, når vi sitter fast i vår historiske usikkerhet: "Du få 'snakk m' o Margit". Slik ble det til at jeg en formiddag i januar 2008 havnet på Laanke Mellom, hvor jeg blir møtt av en hund og en sunnmøring. Ja, de er over alt - sunnmøringene altså. Så kommer Rigmor ut og tar meg med inn til ei vakker ung dame på 100 år. Jeg hadde opprinnelig tenkt å spørre Margit om et flyhavari, men skjønnte snart at her hadde jeg bommet. Hun husket havariet, men "nei, de' va gutongan som va interessert i slikt", sa Margit - og snart var vi inne i hennes verden, hvor hun forteller om den røde bilen som var den første i Lånke i 1908, samme året som hun selv ble født. Margit vokste opp som datter av Olaf Olsen Rødde (1874-1949) og Rebekka Johnsdatter Laanke (1879-1909) på Lille Laanke. To år tidligere, i 1906 skjedde det en del i familien. Først dør Sigrid, mor til Olaf i mai. Så gifter Olaf seg straks etterpå, og ekteparet får en sønn i desember. I tillegg overtar ungdommet gården. Så kom altså Margit i Olsok 1908 og Rebekka i oktober året deretter.

Når jeg nå i de neste avsnittene velger å skrive såpass mye om de skjebner som ligger forut vår generasjon, er det for å gi en viss ettertanke, åpne for *historiefortelling* fra en annen vinkel enn de store slagplasser, og bidra til at fremtidige generasjoner må forstå de menneskelige tragedier, det jordnære slitet - og være litt forberedt på fallhøyden når det eventuelt blir deres

tur. Gjennom samtaler med Margit og andre som har levd lenge, forstår i alle fall jeg mer av *menneskelige* konstellasjoner, merkverdigheter, skjebner og verdier.

Ser vi på tidligere generasjoner, ser vi at bestefar til Margit var først forlovet med ei Beret, som dør før bryllupet. Margits tippoldefar, Jens Sætnan (1776-1851) synes å ha vært med i det berømte slaget ved Trangen i lag med kaptein Drejer. Siden kom han hjem, gifter seg med Sigrid Røan i 1816, får fire barn, men mister tre. Kun dattera Marit får vokse opp. Hun gifter seg første gang i 1841 med Ola Andersen Øfsti. Ola dør, og Marit gifter seg igjen med Torstein Ekren. De får tre sønner på rekke og rad. Ingen blir mer enn fem år. Den siste dør i juli 1863. Knappt et halvt år etterpå dør ektemannen Torstein, kun 32 år gammel. Marit hadde på kort tid mistet to ektemenn og alle barna fra andre ekteskapet. Og det var mer dramatik i en annen slektsgren. Margits andre tippoldeforeldre, Marit og Erik, får seks barn, hvorav sønnen John skulle bli den nye brukeren på Lille Lånke. Han hadde ikke bare overtatt bruket, men fikk et barn i mars 1838 med Karen Røddesnes. Den 22. juni gifter John seg med Karen, men vielsen måtte foregå hjemme da John ikke klarte å ta seg til kirka. John døde nøyaktig en uke senere.

Men dramatikken slutter ikke der. Den 16. oktober 1909, blir ei ny Rebekka født, nemlig søster til vår Margit. Tretten dager senere dør mor Rebekka i barsel-feber. Tilbake satt far Olaf med ei lita babyjente, den ettårige Margit og den treårige sønnen Ole. De var nok ikke alene om slike tragedier i bygda, men det var mager trøst.

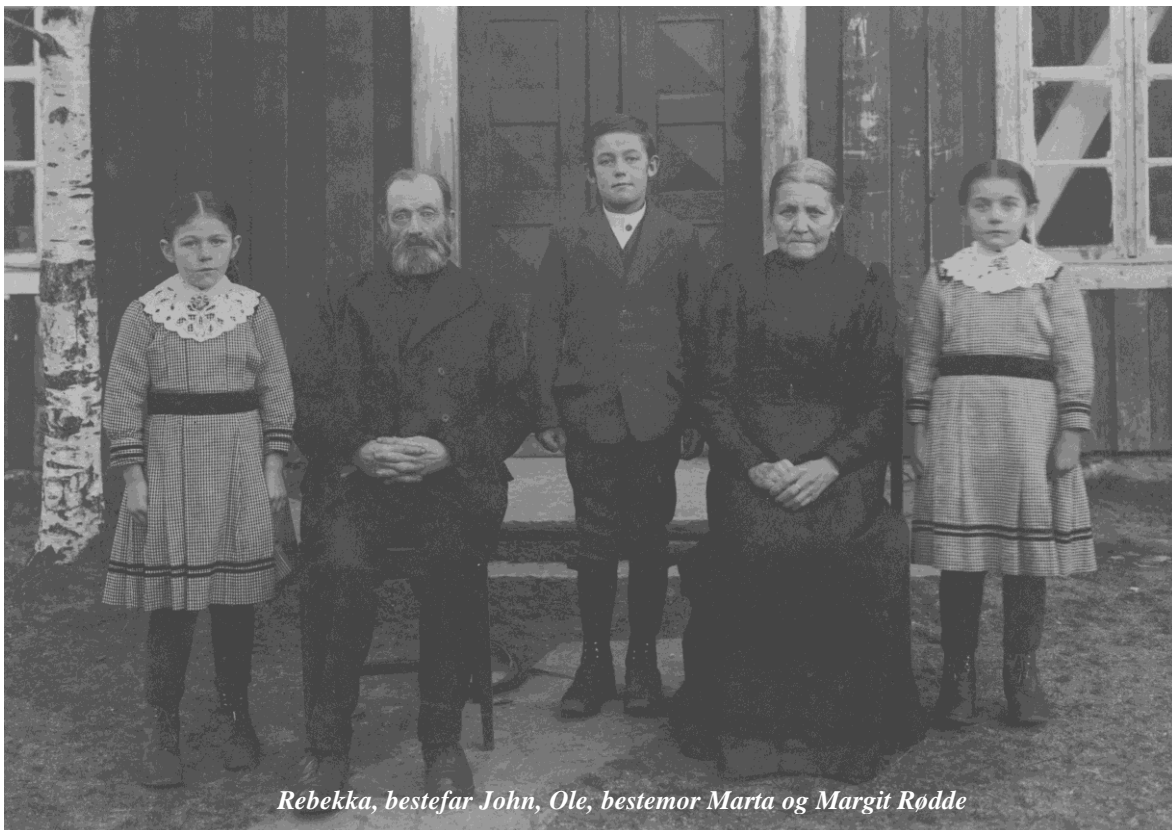
Vi skal ikke slippe disse harde påkjenningene ennå, men bevege oss videre til en annen slektsgren som blir gift inn i familien. På Store Laanke blir Petter født den 3. februar i 1911. Han deltok på Hegra festning i 1940, og var i 1945 med på frigjøringen av Finnmark. Han hadde fått skjøte på Lånke Mellom i 1930, og i 1947 gifter han seg med Rebekka, søster til

Margit Rødde og Rigmor Laanke, januar 2008

vår Margit - fra Lille Lånke. De fikk dattera Rigmor Synnøve i juli 1948. Hun er i dag eier av både Lille Laanke, Laanke Mellom og Stor Laanke, og gift med vår tidligere nevnte sunnmøring. Går vi litt tilbake i slektsgrena til Rigmor og far Petter, så ser vi at oldeforeldrene til Rigmor, Oluf og Sara med sine 11 barn, måtte hele fem ganger vandre over veien til kirkegården. Og de hadde det ikke så mye lettere i generasjonen foran. Tippoldemor til dagens Rigmor fikk et tøft liv. Hun het Kirsti Stokke og ble første gangen gift i mai 1824 med Josias Olsen Lånke. Han dør 34 år gammel, nøyaktig en måned før deres fjerde barn blir født. Kirsti gifter seg opp igjen i juni 1836 med Henrik Johansen Berg. Fem måneder deretter gir hun liv til tvillingene John og Mali. De dør to dager senere. En John nr. 2 blir født i mars 1841. Han dør seks måneder senere. En tredje John blir født den 9. juli 1842 i lag med Karen, altså et nytt tvillingpar. Disse dør i mai året etterpå. Og som om det ikke var nok, så mister Kirsti sin 18-årige sønn fra første ekteskap en måned deretter igjen. Men det slutter ikke der. Den 9. desember i 1860 blir hun enke for andre gangen. Da omkommer hennes mann under et lass med plank som velter over ham.

Vår Margit ble værende hos sin bror Ole (1906-1987) på Lille Laanke. Han overtok i 1949, og hadde gården inntil niesen Rigmor overtok i 1987. Rigmor og Astor Johan Kvalsund driver pr. 2008 alle de tre Laankebrukene (Lille, Store og Mellom). I tillegg har de et gartneri. Margit bor på kår hos Rigmor på Laanke Mellom.

Rebekka, bestefar John, Ole, bestemor Marta og Margit Rødde

Når jeg sitter i lag med Margit og lar henne fortelle om sin slekt og oppvekst, er det ikke de store hendelser, de store begivenheter eller mer kjente steder som lar seg omtale. Margit er virkelig jordnær. Et langt liv har gitt henne mangt et vitnesbyrd om menneskene, slitet og takknemligheten over det lille. Og det er de beskjedne, nesten usynlige hun drar frem. Mennesker som på sitt vis ga ettertanke. Fra sin barndom erindrer hun hvor vanlig det var ”å gi ris”. Ikke kadaverdisiplin, men en form for lett avstraffelse som skulle kjønnnes og minnes.

En dag holdt hun på i lag med bror Ole bort i bua. De laget seg båter. Båten til Margit ble finere enn Oles, og Ole fremsto som en annen *Emil i snekkerbua* og ødela båten til Margit, med det resultat at Margit iverksatte en klagesang uten like. Hun hørtes sikkert over hele bygda. Men da dukket far Olaf opp, og de fikk ris begge to. Ole for å ha ødelagt båten til Margit, og stakkars Margit for å ha tatt til tårer.

Margit minnes veldig godt sine besteforeldre på morsiden, Marta (1848-1928) og John (1854-1946). Det var nøysomme folk, som stelte jorda og var fornøyd. De levde i en tid hvor store deler av bygda utvandret til Amerika. Nå var de selveiere og trengte ikke tenke i de baner. Flere av søsknene til John emigrerte derimot til Amerika, så det var nok ikke bare fett. Et eksempel som bevitner det er følgende. Da noe skulle hentes i byen, gikk John alltid til fots til og fra Trondheim. ”*Hesten sku 'nok itt brukes tæ slikt – kun 'itt ta 'n ut av arbe*”, forteller Margit. John var en krengeføtt liten fyr, underforstått en som gikk med små, raske skritt. ”*Ja, dæ 'va mest arti å sjå 'n fårå avgåre*”. John brukte mye skrå og røykte solbærblad. Dette til tross, ble han selv en gammel mann, hvis alderdom nok ikke var like lett, da han ble blind. En merkverdighet knytter seg til minnet om den spretne John. Hun som stelte hans lik, hadde sagt at han hadde kropp som en ungdom da han døde 92 år gammel.

Rebekka, Margit, Rigmor og Astor, lørdag 26. juli 2008

Gjertrud og Ola Ingebrigtsen Røddesfallet var et par som Margit husker veldig godt. De var ingen krigshelter eller berømte personer, men et vanlig par som strevde med sitt på et lite bruk. Ola var sønn til Ingebrigt Aas, en innflytter fra Tydal som ryddet seg en plass de kalte for Bakkplassen, mens broren slo seg ned på Lånkemo, der Folkets hus står i dag. Familien fra Tydal mister sine første barn, men så kommer det to sønner med fem års mellomrom som merkelig nok begge blir døpt Ola. Disse to, blant annet vår Ola på Røddesfallet, gifter seg begge to i 1860 med hver sine søstre fra Søre Berget, Gjertrud og Beret. Ola II blir enkemann etter 10 år, og gifter seg så opp igjen i november 1871. Dette ekteskapet ga to sønner, som dessverre begge dør innen ett år. Det var på Søre Berget at et senere par, Ellen og Martin Rise, i januar 1914 mister sin datter på slikt et tragisk vis. Den 4-årige jenta var alene inne. Hun kom for nære varmen, det tok til å brenne i klærne hennes - og hun omkom.

De to brødrene hadde altså giftet seg med hver sine søstre. Et annet felles anliggende, var at de var meget snekreferdige, dyktige tømmermenn. På Røddesfallet er det snekret et utall med stoler, bord, kommoder og andre møbler som i dag er spredt utover i Lånkebygda. Gjertrud

som døde i 1888, stod ikke med lua i handa dagstøtt. Hun var meget flink til å sy og veve. Ola, som overlevde kjerringa med nesten 40 år, ble ikke kjent kun for sin fingernemhet, men hans stoler skal etter sigende ha tverrbordet i ryggen med ulike enkeltsnitt, forskjellige for hvert år. Et slags varemerke, kan vi vel si. (Beste)far Olaf gikk i snekkerlære hos Ola Røddefallet, i daglig tale kalt Ola Falli.

Margit forteller meg om stor fattigdom også, og hvordan det gjorde stekt inntrykk å se hva de enkelte hadde å spise, dersom de i det hele tatt hadde noe. For Margit på 100 er det mest vanskelig å sammenligne dette med den overflod våre generasjoner opplever i dag. Margit ble ugift, men ofret seg for andre hele livet, gjennom alle typer funksjoner på gården. Margit har jobbet jevnt og trutt, nøysom, vært glad i naturen og takknemlig for det lille. Kanskje det er oppskriften for å bli 100 år? Det er mye som kunne vært sagt og skrevet, og når jeg forlater den vakre unge damen i en rødmalt kårbolig på Laanke Mellom er jeg ydmyk. Jeg forstår, og skjønner at jeg atter en gang har lært noe.